

УДК 347:342.56:[342.25 + 342.5]
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.5>

О. О. Грабовська
orcid.org/0000-0003-4590-2000
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФОРМ УЧАСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Постановка проблеми. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування – специфічні учасники цивільного судочинства. Специфіка їх процесуального становища складається з багатьох аспектів, серед яких – форми (способи) реалізації ними функцій, передбачених законом. Жоден з учасників справи, серед яких й органи державної влади, органи місцевого самоврядування, відповідно до статті 42 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), не реалізує свої права та обов’язки у способи, які передбачені законом для органів. Та оскільки органи державної влади, органи місцевого самоврядування досить часто беруть участь в цивільному судочинстві, а цивільне процесуальне законодавство постійно модернізується, таким чином, розвивається й наукова думка, яка потребує аналізу та обґрунтованих висновків.

Оцінка стану доктрини. Питанням форм участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в сучасному цивільному судочинстві не приділяється достатньої уваги. Новітні підходи до їх класифікації, в основному, відображені в науково-практичних коментарях ЦПК України. У навчальних підручниках, посібниках, підготовлених в останній період часу, після прийняття нової редакції ЦПК України, зазвичай наводяться усталені погляди про форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, без урахування нових підходів.

Мета. Проаналізувати законодавство України, співставити із науковими поглядами про форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, з’ясувати питання про обґрунтованість чи помилковість у розумінні та демонстрації певних правових процесів і явищ.

В цивільній процесуальній доктрині протягом тривалого періоду часу способи реалізації органами державної влади, органами місцевого самоврядування своїх прав чи обов’язків в сфері цивільної юрисдикції, які зумовлені функціями, сприймалися як «форми участі» таких суб’єктів у цивільному судочинстві [1]. І хоча цивільне

процесуальне законодавство України зазнало значних перетворень у регламентації інституту органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, тим не менш основоположні права (обов’язки), закріплені у ст. 56 ЦПК України й сьогодні розцінюються саме як «форми участі у цивільному процесі» [2, С. 127].

До слова, категорії «форма» та «спосіб» у діяльнісному контексті – синоніми [3, С. 694], тому використання їх обох для позначення одного й того ж правового явища видається правильним по суті.

Приміром, основною функцією Державної екологічної інспекції України, згідно із Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України», є реалізація державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, зокрема, й у сфері раціонального використання, відтворення і охорони об’єктів тваринного світу (пункт 1 Положення).

Логічно, що зазначений функціонал Держекоінспекцій зумовлює потребу у встановленні способів, у які він може виконуватися чи реалізовуватися. Та якщо функції викликані потребами правового регулювання певного напрямку суспільних відносин, то способи чи форми, вочевидь, зумовлені й потребами, й практикою. В цьому контексті зазначене Положення передбачає, зокрема, їх обов’язок звернення з позовом до суду у разі визнання протиправними дій чи бездіяльності фізичних і юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових осіб (ч. 5 п. 4 Положення), пред’явлення претезій про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з питань, що належать до її компетенції, розрахування їх розміру, звернення до суду з відповідними позовами (ч. 8 п. 4 Положення).

Зазначені форми реалізації функцій Держекоінспекціями зумовлені також правом (обов'язком) інспекцій вилучати в осіб знаряддя добування об'єктів тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів), транспортні (в тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (в тому числі риби та інших водних живих ресурсів), незаконно добуті природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, незаконно набуті об'єкти тваринного світу тощо (ч. 7 п. 6 Положення).

Відповідно до ч. 8 пункту 6 Положення, Держекоінспекції здійснюють відповідно до закону фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, зокрема, з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій тощо; доставляють осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів, органів Держприкордонслужби або виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, якщо особу порушника неможливо встановити (ч. 15 пункту 6 Положення).

Таким чином, вищенаведене не лише сумніву у наявності у Держекоінспекцій такого права як звернення до суду з позовами про відшкодування шкоди, завданої громаді, суспільству та державі внаслідок порушення вимог законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища.

У статистичних даних немає відомостей про співвідношення кількості випадків звернення органів державної влади, органів місцевого самоврядування до суду із позовами (заявами), і кількості вступу у вже відкрите провадження для подання висновків. Судова статистика також не відображає співвідношення форм участі в цивільному судочинстві органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві. Водночас, в цивільній процесуальній теорії у висновках про форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, звернення до суду з позовом чи заявою виділяється насамперед, і ставиться на головне місце.

Видається, що такий хід думок зумовлено, насамперед, регулюванням питання про становище органів державної влади, органів місцевого самоврядування, в цивільному судочинстві, цивільним процесуальним законодавством. Так, привертає до себе увагу частина 2 статті 4 ЦПК України, у якій закріплено право органів державної влади, органів місцевого самоврядування звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах. Категорія "органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб" фігурує також у назві статей 56 та 57 ЦПК України,

які є головними у регулюванні становища органів в цивільному судочинстві.

Право органів державної влади, органів місцевого самоврядування на звернення до суду із заявою на захист прав інших осіб закріплено й у низці положень цивільного процесуального закону, якими регулюється порядок розгляду та вирішення справ окремого провадження. Зокрема, у статті 296 ЦПК України – право органів опіки та піклування на звернення із заявою про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, про обмеження права неповнолітньої особи самостійно розпорядитися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавлення її цього права, про визнання фізичної особи недієздатною. У частині 1 статті 329 ЦПК України закріплено право органу, уповноваженого управляти майном відповідної територіальної громади, подавати до суду заяви про передачу безхазяйної нерухомої речі у власність територіальної громади тощо.

Іще однією причиною, яка стала приводом виділяти, насамперед, подання органами державної влади, органами місцевого самоврядування позову чи заяви до суду, як головну форму участі, є регулювання даного питання матеріальним правом. Прикладів закріплення прав (обов'язків) органів звертатися до суду в інтересах інших осіб, громади, суспільства, держави матеріальним правом можна наводити безліч. Так, зокрема, частиною 3 статті 75 Цивільного кодексу України встановлено право органу опіки та піклування подавати до суду заяви про звільнення особи від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту тощо.

Таким чином, виділення такої форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві як подання позову (заяви) до суду в інтересах інших осіб, суспільних чи державних інтересах, є обґрунтованим і відповідає як положенням матеріального, так й процесуального права. Проте, функції органів державної влади, органів місцевого самоврядування обумовлюють не лише право чи обов'язок звертатися до суду з позовом чи заявою у випадках, передбачених законом, а й інші способи їх виконання. В контексті реалізації повноважень у суді другою формою участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві прийнято вважати вступ у вже відкрите провадження для подання висновку [4, С. 328].

Право (обов'язок) у визначених законом випадках вступати в провадження з метою

надання висновку прямо передбачено цивільним процесуальним законом. Відповідно до частини 6 статті 56 ЦПК України органи державної влади, органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі або брати участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень. Участь зазначених органів у судовому процесі для подання висновків у справі є обов'язковою у випадках, встановлених законом, або якщо суд визнає це за необхідне.

Зважаючи на зазначене положення, видається обгрунтованим розставити наступні акценти: підставами подання органами державної влади, органами місцевого самоврядування до суду висновків є вимога суду, або ж функціонально зумовлене міркування самого органу в силу виконуваних повноважень. Ухвала суду про залучення в процес органу для подання висновку, може бути пов'язана із безпосередньою вказівкою закону про необхідність такого залучення, або ж викликана висновком суду про необхідність залучення в процес органу задля ухвалення законного та обгрунтованого рішення, виконання завдань та мети цивільного судочинства. І для суду, і для органу імперативна норма закону – обов'язкові умови виконання органами своїх функцій у такий спосіб.

Законодавчі (підзаконні) акти України по-різному регулюють питання про підготовку органами державної влади, органами місцевого самоврядування висновку у цивільних справах. В одних випадках положення носять визначенно імперативний характер, в інших – здебільшого, декларативний, а подекуди, й невизначений.

Зокрема, у частині 4 статті 19 Сімейного кодексу України перераховано категорії сімейних справ, у яких обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою. Серед них – справи щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, скасування усиновлення та визнання його недійсним та інші.

Серед цього, досить великого кола сімейних справ відсутні справи про усиновлення. Немає й вказівок законодавця про участь органів опіки та піклування в справах про усиновлення у Главі 18 Сімейного кодексу України, яка регулює інститут усиновлення. Хоча, саме орган опіки та піклування здійснює облік дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені (стаття 214 Сімейного кодексу України), осіб, які бажають усиновити дитину (стаття 215). До того ж, у пункті 20 Порядку ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину,

та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України 28 серпня 2003 р. № 1377 зазначено, що відділ освіти за місцем перебування (проживання) дитини на підставі заяви кандидата в усиновлювачі та документів, зазначених у пунктах 9, 10, 14, 15 та 19 цього Порядку, протягом 10 робочих днів готує громадянам України висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини для подання до суду, а іноземцям – для подання до Центру з усиновлення дітей для отримання згоди на усиновлення.

Окрім цього, згідно із частинами 1 та 2 статті 312 ЦПК України, орган опіки та піклування повинен подати суду висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини в рамках підготовки справи про усиновлення до розгляду.

Таким чином, орган опіки та піклування – обов'язковий суб'єкт у справах про усиновлення, в силу вимог закону. Форма його участі у таких справах – подання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини, який дослідниками специфіки судочинства у справах про усиновлення дітей іноземними громадянами визнається одним з основних доказів – документів як з точки зору впливу на можливість ухвалення судом рішення про встановлення усиновлення, так і з точки зору його законності та обгрунтованості, відповідності інтересам дитини тощо [5, С. 12].

Така точка зору зумовлена природою висновку. Згідно із частиною 5 статті 19 Сімейного кодексу України орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Отже, серед усього масиву доказів у справах про усиновлення висновок органу опіки та піклування містить дані та умовиводи, які здобуті внаслідок кропіткої роботи та узагальнення фактів органом, який уповноважений на це державою і діє виключно в інтересах дитини.

Окрім наведення у висноку відповідних фактів, зазначення міркувань тощо, органи державної влади, органи місцевого самоврядування в силу своїх функціональних обов'язків і статусу в сфері захисту прав людини, державою наділені специфічним правом висловити свою думку щодо вирішення справи по суті відповідно до частини 6 статті 57 ЦПК України. Таким чином, у висновку орган вправі зазначити про своє ставлення до задоволення чи відмову у задоволенні

заявлених вимог. Жоден з учасників справи такого права не мають, а отже, у такий спосіб органи беруть на себе певну відповідальність за майбутнє рішення суду.

Проте, не слід сприймати висновок органу державної влади, органу місцевого самоврядування таким, що має для суду обов'язковий характер. Жодні докази не мають для суду задалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у сукупності (частина 2 статті 89 ЦПК України). Таким чином, ніякої переваги висновку перед іншими доказами бути не може. До того ж, згідно із частиною 6 статті 19 Сімейного кодексу України суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обгрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Виділяючи дві форми участі у цивільному судочинстві, про які йдеться, правники, як правило, узагальнюють їх у відношенні усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Але, як вже йшлося вище, функціональне призначення органів є різновекторним, тому видається правильним питання про форми реалізації своїх функцій вирішувати з урахуванням специфіки діяльності відповідного органу. В цьому сенсі обгрунтованою є увага до діяльності органів опіки та піклування, оскільки, як стверджують практикуючі судді, у судовій практиці найчастіше зустрічаються справи за участю органів опіки та піклування [6, С. 133].

Органи опіки та піклування у своїй діяльності керуються великим колом законодавчих та підзаконних актів. Серед масиву актів, які уповноважують органи державної влади, органи місцевого самоврядування виконувати свої функції, в тому числі й у судовому порядку, – Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України № 34/166/131/88 від 26.05.1999 р. «Про затвердження Правил опіки та піклування», про який вже йшлося.

Зазначений Наказ є своєрідним установчим актом, який визначає природу функціоналу органів опіки та піклування в Україні. Окрім роз'яснення поняття «органи опіки та піклування», напрямів їх діяльності тощо, у підпункті 1.7. пункту 1 Загальних положень Правил опіки та піклування зазначається, що органи опіки та піклування беруть участь у розгляді судами спорів, пов'язаних із захистом прав неповнолітніх дітей та осіб, які перебувають під опікою (піклуванням).

З точки зору регулювання цивільного судочинства Цивільним процесуальним кодексом

України, зазначене положення може викликати припущення про те, що органи опіки та піклування беруть участь лише в стадії судового розгляду цивільних справ, проте, це не так. У наведеному положенні йдеться про право органів опіки та піклування діяти в суді у межах, визначених повноваженнями.

Як вже зазначалося вище, органи опіки та піклування – обов'язковий учасник широкого кола цивільних (сімейних) справ, зазначених у частині 4 статті 19 Сімейного кодексу України. У даному положенні йдеться про обов'язкову участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою, при розгляді судом відповідних справ.

Як і у випадку регулювання обов'язків органів опіки та піклування щодо захисту прав неповнолітніх дітей та осіб, які перебувають під опікою (піклуванням) в судовому порядку, Правилами опіки та піклування, регулювання обов'язків частиною 4 статті 19 Сімейного кодексу України, так само, носить невизначений характер. Теза положення «обов'язкова участь органу опіки та піклування» з точки зору інституту правосуб'єктності в цивільному судочинстві, не дозволяє зорієнтуватися у дійсному становищі органу опіки та піклування.

Про те, що органи опіки та піклування наділені правом подавати позови (заяви) до суду та вступати у вже відкрите провадження для надання висновку в межах виконання своїх повноважень, йдеться у низці положень чинного законодавства України, які наведено вище. Водночас, в контексті диференціації форм реалізації органами державної влади та органами місцевого самоврядування прав (обов'язків) в цивільному судочинстві, викликають обгрунтований інтерес деякі цивільні справи, в яких форми реалізуються специфічно.

Так, зокрема, відповідно до частини 4 статті 19 Сімейного кодексу України, при розгляді судом спорів про позбавлення батьківських прав обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою, а згідно із частиною 5 – як суб'єкта подання висновку суду. Статтею 165 Сімейного кодексу України встановлено право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав.

Отже, і у разі ініціювання провадження у справі про позбавлення батьківських прав органом опіки та піклування, і у разі відкриття провадження внаслідок подання позову іншою особою, орган опіки та піклування – обов'язковий суб'єкт правовідносин. У разі ж подання позову про позбавлення батьківських прав органом опіки та піклування, орган одночасно є й суб'єктом подання висновку.

Судова практика свідчить про те, що в усіх

випадках, незалежно від адресата ініціювання процесу у справах про позбавлення батьківських прав, орган опіки та піклування залучається в процес як суб'єкт подання суду висновку про доцільність чи недоцільність позбавлення відповідної особи чи осіб батьківських прав, керуючись при цьому частиною 5 статті 19 Сімейного кодексу України.

Підводячи підсумок у питанні про можливість змішування форм участі органів опіки та піклування в справах про позбавлення батьківських прав, – подання позову та надання висновку, у даному зв'язку видаються вельми категоричними висновки про те, що «жодний із перелічених вище суб'єктів не володіє правом брати участь у цивільному в усіх трьох формах» (третя форма – оскарження рішень – авт.) [6, С. 128].

Парадигма про дві форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, – звернення із позовом (заявою) до суду та вступ у відкрите провадження для подання висновку, є усталеною в цивільній процесуальній доктрині та не викликає дискусій. Водночас, в одному із останніх науково – практичних коментарів Цивільного процесуального кодексу України, окрім цих двох форм участі органів в цивільному судочинстві практикуючий юрист, коментуючи зміст ст. 56 ЦПК України, окремо виділив й третю форму – вступ у справу, провадження в якій відкрито за позовами (заявами) інших осіб, подавати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами [6, С. 127]. Таким чином, очевидно є потреба у комплексному аналізі відповідних положень ЦПК України і відповідних умовиводах.

Вихідним положенням, що визначає становище органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, є частина 2 статті 4 ЦПК України, згідно із якою у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах.

Видається, що у зазначеному положенні відображено загальну матрицю участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві – право на звернення до суду у способи, передбачені законом. Водночас, законодавцем не уточнено формат такого звернення. Звертатися до суду можна і з позовом (заявою), і з різного роду клопотаннями, і з апеляційними (касаційними) скаргами тощо. Таким чином, частину 2 статті 4 ЦПК України слід сприймати у широкому сенсі: як право звернення до суду у різні способи, з різ-

них підстав, на виконання встановлених законом повноважень.

У частині 1 статті 56 ЦПК України уточнено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах.

В даному випадку також йдеться про право органів державної влади, органів місцевого самоврядування звертатися до суду, але законодавцем при цьому підкреслено засіб звернення – заява, та право брати участь саме у справах, ініційованих органом, що логічно і обгрунтовано.

У зв'язку із таким регулюванням виникає закономірне питання про те, чи не навмисно законодавцем не зазначено, що йдеться про будь-які заяви, клопотання, скарги тощо, а не лише про позовну заяву (заяву про видачу судового наказу, заяву у справах окремого провадження), які є засобами звернення до суду за судовим захистом і передумовою відкриття провадження у справі?

Чинним ЦПК України передбачено два види заяв, якими можуть оперувати учасники справи, до яких належать й органи державної влади, органи місцевого самоврядування: 1) заяви по суті справи, якими є позовна заява, відзив на позовну заяву (відзив), відповідь на відзив, заперечення, пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (частина 2 статті 174), та 2) заяви з процесуальних питань – це заяви, клопотання і заперечення з процесуальних питань (частина 1 статті 182).

У заявах по суті справи учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору (частина 1 статті 174). У заявах з процесуальних питань – заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань (частина 1 статті 182).

Оскільки органи державної влади, органи місцевого самоврядування, відповідно до частини 4 статті 42 ЦПК України, є учасниками справи, таким чином, їм належить право подавати й заяви по суті справи, й заяви з процесуальних питань, про що очевидно й ідеться у частині 1 статті 56 ЦПК України. Отже, перша форма участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, яка виділяється у цивільній процесуальній доктрині, – подання заяв в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах, є урегульованою з очевидною ясністю. Так само однозначно частиною 6 статті 56 ЦПК України передбачено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі або брати участь у справі за своєю

ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень.

Що ж стосується права на оскарження судових рішень, подання заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами, зумовлене функціональними обов'язками, то в даному випадку видається правильним зазначити наступне: подання апеляційної чи касаційної скарги дещо виходить за рамки категорії «звернення органу із заявами», про що йдеться у частині 1 статті 56 ЦПК України, оскільки засобом оскарження судових рішень в цивільному судочинстві є апеляційна скарга. Водночас, право подання апеляційної чи касаційної скарги, заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами, відповідає змісту норми, закріпленій у частині 2 статті 4 ЦПК України, та відповідно до якої у випадках, встановлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах.

ЦПК України 2004 року не поділяв на види заяви, що можуть надходити від учасників справи, відповідно, на заяви по суті справи, та заяви з процесуальних питань, а засобом апеляційного перегляду справи була заява про апеляційне оскарження рішення, яка передувала апеляційній скарзі (стаття 294 ЦПК України 2004 року), таким чином, наукові висновки, які були підготовлені до 2017 року, відповідно, ґрунтувалися на чинному на той час законодавстві. Очевидно, що саме тому й не виділялася така форма участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві як подання апеляційної чи касаційної скарги.

Стосовно ж заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах, то право на їх подання, вочевидь, слід відносити до такої форми участі в цивільному судочинстві як подання до суду заяв в інтересах інших осіб, або державних чи суспільних інтересах.

Висновки:

1. На відміну від суб'єктів з приватно-правовим характером участі в цивільному судочинстві, специфіка правового регулювання участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування зумовлена закріпленими Конституцією, іншими законами України функціями в системі захисту прав, свобод та інтересів особи, суспільних чи державних інтересів, що, відповідно, впливає на форми реалізації повноважень в порядку цивільного судочинства.

2. Подання до суду різного роду заяв в інтересах інших осіб, або державних чи суспіль-

них інтересах – форма участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві;

3. Вступ у відкрите провадження в цивільній справі для подання висновку – форма участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві;

4. Оскарження судових рішень шляхом подання апеляційної чи касаційної скарги – форма участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві.

Кожна із зазначених форм участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві зумовлена функціями органу, потребами суспільства та судової діяльності.

Література:

1. Зокрема, див.: Штефан М.Й. Цивільний процес. К. «Ін Юре». 2001. С. 133–134; Курс цивільного процесу. В.В. Комаров, В.А. Бігун та ін. Харків. «Право». 2011. С. 328.
2. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України. За заг. Ред. Н.Ю. Голубевої. К. Юрінком Інтер, 2021.
3. Новий тлумачний словник української мови. Том 4. Київ. «АКОНІТ». 1999.
4. Зокрема, див. Курс цивільного процесу. В.В. Комаров, В.А. Бігун та ін. Харків. «Право». 2011.
5. Грабовська О.О. Особливості судочинства в справах про усиновлення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на території України. Автореферат дис. кандидата юр. наук. Київ. 2005.
6. Чванкін С.А. Коментар до ст. 56 ЦПК України. Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. Н.Ю. Голубевої. К. Юрінком Інтер, 2021.

Анотація

Грабовська О. О. Теоретичні проблеми класифікації форм участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві. – Стаття.

У статті досліджено новітні наукові висновки про форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві, зумовлені трансформацією цивільного процесуального законодавства України, доводиться хибність окремих поглядів, всебічно розкривається специфіка цивільного процесуального становища органів, яка зумовлює класифікацію форм участі.

Доведено, що правове регулювання становища органів державної влади, органів місцевого самоврядування, в тому числі й шляхом закріплення форм реалізації повноважень в суді, вирізняє ці органи з-поміж інших учасників справи.

Стверджується обґрунтованість виділення цивільною процесуальною доктриною і надання панівного становища такій формі участі як звернення до суду з позовом (заявою) в інтересах інших осіб, державних чи суспільних інтересах, з огляду на регламентацію форм участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві цивільним процесуальним законодавством.

Розкривається право (обов'язок) органів державної влади, органів місцевого самоврядування подання до суду висновку як форми участі органів в цивільному судочинстві, її значення для захисту цивільних прав, свобод чи інтересів, ухвалення законних та обгрунтованих рішень.

Критично осмислено науковий висновок про можливість виділення як окремої форми участі органів державної влади, органів місцевого самоврядування в цивільному судочинстві подання апеляційної, касаційної скарги, заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами у разі відкриття провадження за ініціативою іншої особи.

На прикладі функціоналу органів опіки та піклування стверджується про можливість поєднання форм участі органів в цивільному судочинстві, зокрема, у справах про позбавлення батьківських прав.

Ключові слова: цивільне судочинство; учасники судового процесу, учасники справи, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, прокурор, форми участі в цивільному судочинстві, позов, висновок, апеляційна (касаційна) скарги, заява про перегляд судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами.

Abstract

Grabovska O. O. Theoretical problems of classification of forms of state authorities and local self-government bodies' participation in civil proceedings. – Article.

The article examines the latest scientific conclusions about the forms of participation of public authorities and local government bodies in civil proceedings, caused by the transformation of the civil procedural legislation of Ukraine, proves the fallacy of certain views, comprehensively reveals the specifics of the civil procedural position of bodies, which determines the classification of forms of participation.

It has been proven that legal regulation of the position of public authorities and local government bodies, for instance by establishing forms of exercise of their powers in court, distinguishes these bodies from other participants in the case.

The validity of allocation by civil procedural doctrine and granting of a dominant position to such a form of participation as an appeal to the court with a claim (statement) in other persons interests, state or public's interests, considering the regulation of forms of public authorities and local government's participation in civil proceedings by civil procedural legislation has been confirmed.

The right (obligation) of public authorities and local government bodies to submit an opinion to the court as a form of participation in civil proceedings, its importance for the protection of civil rights, freedoms or interests, and the adoption of legal and justified decisions has been highlighted.

Scientific conclusion on the possibility of highlighting filing of appeals, cassation appeals, applications for review of court decisions based on newly discovered or exceptional circumstances in the case of opening proceedings at the initiative of another person as a separate form of public authorities and local government bodies participation in civil proceedings has been critically elaborated.

Using the example of the guardianship's functionality it is argued about the possibility of combining the forms of bodies' participation in civil proceedings, in particular, in cases of deprivation of parental rights.

Key words: civil proceedings, participants in the judicial process, participants in the case, public authorities, local government bodies, prosecutors' offices, forms of participation in civil proceedings, lawsuit, opinion, appellate (cassation) complaint, application for review of a court decision based on newly discovered or exceptional circumstances.